

Money & Macho's – gesprek over De Barbaren

Op dit moment is Haider Al Timimi niet alleen artistiek leider van Theater Antigone, maar ook nog van Kloppend Hert, het door hem opgerichte Gentse gezelschap, waar hij o.a. *Studio Shehrazade* en *Utopera* maakte. Zijn volgende voorstelling heet *De Barbaren* en wordt een samenwerking tussen beide huizen. Een gesprek met Haider Al Timimi en dramaturg Bart Capelle.

Met *De Barbaren* duiken jullie in de wereld van het voetbal. Van waar kwam dit idee?

Bart Capelle: De directe aanleiding was een column van Abou Jahjah uit 2016. Hij had twee dagen ervoor een conflict met Karel De Gucht gehad in *De Afspraak*. Jahjah stelde dat De Gucht aan culturele framing van de islam en de Arabische cultuur deed door die als inherent gewelddadig tegen vrouwen te bestempelen. In een redenering ad absurdum trekt hij in zijn column de parallel tussen de gewelddadige geschiedenis van Europa en zijn lange voetbaltraditie. Hoewel hij dat deels ironisch bedoelt, schrok ik toch: er is zoveel aan de hand in voetbal – machismo, racisme, fraude, hooliganisme, miljoenencontracten, ... – maar omdat het zich binnen de context van voetbal afspeelt, zijn we geneigd het sneller goed te praten dan op eender welk ander domein in de samenleving. Het leek ons de moeite daar eens dieper op in te gaan.

Zijn jullie zelf voetballiefhebbers?

Haider Al Timimi: Ik ben opgegroeid met drie grote westerse namen: Michael

Jackson, Muhammad Ali en Maradona. Als jongeling heb ik altijd gevoetbald. Ik stond toen niet stil bij de zaken die Bart nu benoemt; voor mij was dat een leuke en onschuldige sport. Op een gegeven moment begin je wel te beseffen dat er ook van alles aan schort en dat voetbal een kwalijke kant heeft. Maar dan nog. Als theatermaker probeer ik al jaren mensen te verbinden, maar dan scoort Lukaku drie goals en loop ik door de Brugse Poort in Gent en zie ik voor een café *zatten* Eddy dansen met Mohamed in djellaba. Ondanks alle vernietigende aspecten van voetbal kan het ook dit soort van verbinding teweegbrengen. Daar kan ik als theatermaker alleen maar jaloers op zijn. De allereerste keer dat Bart en ik het over deze voorstelling hadden, besloten we meteen om Theater Antigone als co-producent te vragen – dat was lang voor ik hier artistiek leider werd. We wisten dat Jos Verbist zot is van voetbal. Hij ziet ook wel wat er allemaal niet aan klopt, maar zijn kijk is niet zo negatief als de onze, hij heeft meer hoop en geloof in de verbindende kracht ervan. We vonden het een logische samenwerking, en ik hoop dat Jos ons iets zal bijleren over de mooie kanten van voetbal.

Hoe past deze voorstelling in het onderzoek naar 'Humanisme 2.0' van Kloppend Hert?

Al Timimi: Alle voorstellingen die we tot nu toe met Kloppend Hert maakten, zijn een onderzoek naar het humanisme vandaag en waar dat aan een upgrade toe is. *Utopera* ging over geloof en wetenschap, *Zero for Conduct* over onderwijs, *Studio Shehrazade* over homoseksualiteit. *De Barbaren* legt de focus op discriminatie, racisme en economie. En ze raakt ook alle punten uit de vorige voorstellingen nog eens aan; alles wat we problematisch vinden aan kapitalisme komt erin samen.

Capelle: Inderdaad. Met ook een focus op het individualisme binnen het kapitalisme. Op tafel liggen enkele fragmenten uit de roman *Atlas Shrugged* van Ayn Rand, die daarmee halverwege vorige eeuw de basis legde voor de hedendaagse meritocratie: het individu is tot alles in staat. Maar als je in de shit zit, moet je ook in staat zijn om jezelf bij je haren uit het moeras te trekken. The American Dream. Die wordt vaak gekoppeld aan bijvoorbeeld Hollywoodsterren, maar gaat evengoed op voor voetbalvedetten. Hoeveel kleine jongens dromen er niet van een topvoetballer te worden? Dat is ook het mooie eraan: je hebt er niets voor nodig, behalve een stuk straat waar niet te veel auto's passeren en een bal. Voetbal is enorm democratisch. Maar daarnaast heb je die Fifawereld, waar helden miljoenen verdienen en op handen worden gedragen.

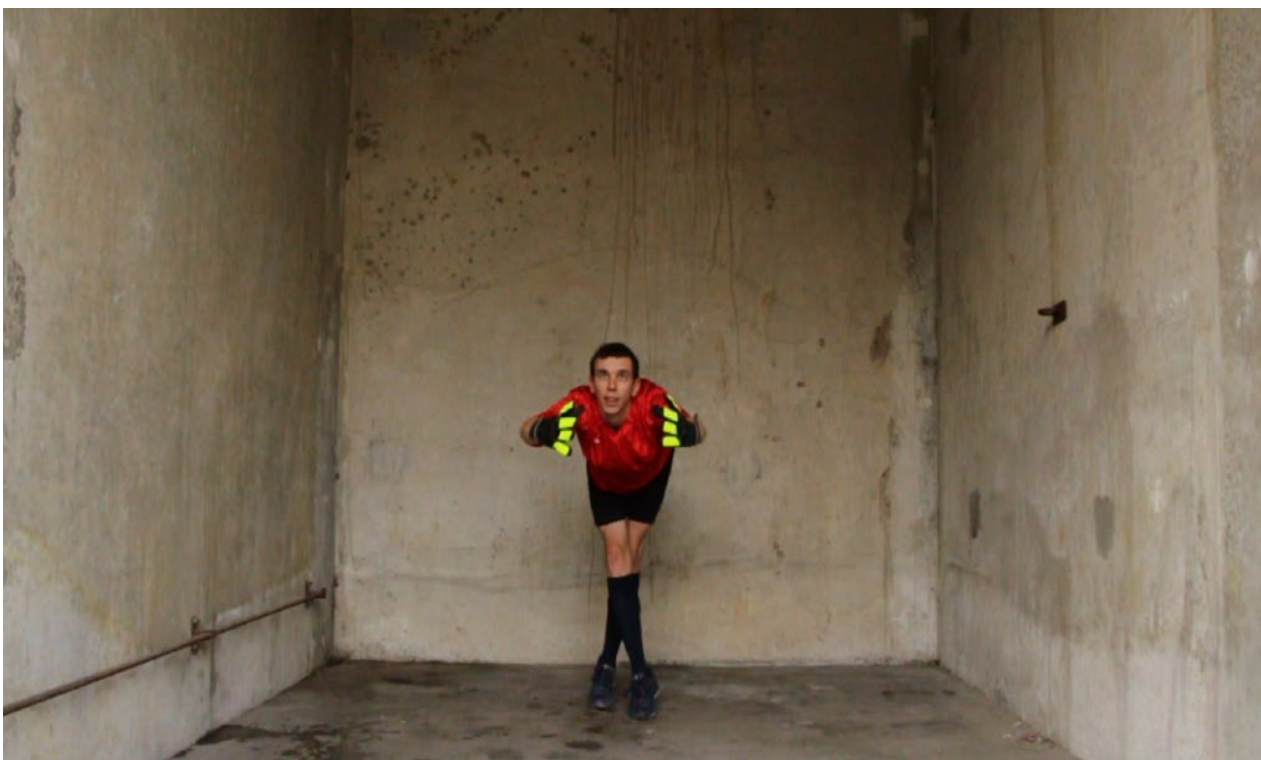
Al Timimi: En opgekocht worden door een clubje oude witte miljardairs. Anderen kopen een schaakbord met schaakstukken, zij kopen voetbalsterren van overal ter wereld, voor hun persoonlijke schaakspel. Waar ze gigantisch veel geld aan verdienen.

Capelle: Het idee van helden heeft iets dubbels. Voor jonge Belgen met een migratieachtergrond kunnen rolmodellen als een Lukaku of Kompany enorm belangrijk zijn, maar we mogen toch niet verwachten dat iedereen de grote uitzondering wordt?

Al Timimi: Exact. Vaak zijn het jongens die uit preciaire contexten komen. In het technisch onderwijs is een voetbalcarrière voor veel jongeren de enige uitweg. De enige manier om geaccepteerd te worden, om te schitteren. Het is dat, of de fabriek.

Mogen we ons echt aan een voorstelling over voetbal verwachten, of gaan jullie voetbal vooral gebruiken als een bril om naar de wereld te kijken?

Al Timimi: De twee sluiten elkaar niet uit. Vanuit theateraal oogpunt is voetbal een dankbaar gegeven: het is een actieve en heel beeldende sport, waar een interessante symboliek rondhangt. We willen vanuit die symboliek vertrekken, zonder de schoonheid van de sport te vergeten. De gemeenschapsvormende kracht van voetbal is ronduit ontroerend. Het potentieel tot verbinding, de diversiteit. Je mag keihard tegen immigratie

Tekening © Dooreman

zijn, maar dan scoort Lukaku en is hij de grote held. Van de Egyptische sterspeler Mohamed Salah hangen er posters in de kamers van de witste kinderen in Engeland. Voetbal kan afkomst overstijgen, alleen het talent is van tel. Tot Lukaku of Salah een keer niet goed spelen, dan krijgen ze een banaan naar hun hoofd gegooid. Het is dat onderzoek dat we willen voeren. Niet met de grote moralistische vinger, en niet met de bedoeling voetbal te bashen.

Capelle: Een voetbalploeg is een soort van microkosmos, aan de hand waarvan je iets kunt vertellen over de grotere dynamieken in de wereld, maar dan op schaal van de mens.

Al Timimi: Voetbal is een hyperdiverse wereld. Voor *De Barbaren* stelden wij ons eigen ploegje samen: allemaal topspelers, maar divers qua leeftijd, gender en afkomst. Jos Verbist speelt de coach van vijf Belgische spelers: naast Kaat Arnaert zijn dat Berthe Kilozo, met roots in Congo, Giovanni Baudonck met roots in Mauritius, Arber Aliaj van Albanese origine en Atta Nasser uit Palestina. Dat diverse plaatje dat voetbal ons voorhoudt lijkt altijd zo mooi. Maar tegelijk draait het ons een rad voor de ogen, en is het een bastion waar racisme en ongelijkheid ingebakken zitten.

Wie zijn de barbaren?

Capelle: De titel is geïnspireerd op *Waiting for the Barbarians* van J.M. Coetzee. Die roman gaat over een magistraat in een dorpje aan de grens van een niet nader gespecificeerd rijk. Buiten, aan de rand van het rijk, leven de barbaren. Binnen is alles erop gericht de barbaren buiten te houden. Het systeem dat daarvoor gehanteerd wordt, is zo rigide dat je je kunt beginnen afvragen of het niet barbaarser is dan de barbaren zelf. Als we in de context van voetbal het woord barbaren gebruiken, denken we vrijwel meteen aan hooligans. De standenmaatschappij is dan niet ver weg: volgens het cliché zijn hooligans mensen uit de arbeidersklasse die uit frustratie elk weekend op elkaars bakkes slaan. Maar hoe zit het met het systeem waarbinnen voetbal opereert? Mensen die voor miljoenen worden gekocht en verkocht? Dat is op een of andere manier ook erg barbaars. Dus inderdaad, de centrale vraag voor mij is: wie zijn de barbaren?

Al Timimi: Ben je een barbaar als je de ogen sluit voor geweld en perversie? Welke verantwoordelijkheid draag je zelf? Ik kan me inbeelden dat voetbal soms de barbaar in ons naar boven haalt. Sommige hooligans gaan zelfs niet eens naar de match kijken; voetbal is dan gewoon een excuus om hun agressie bot te vieren. In een stad als Glasgow stijgt het huiselijk geweld tegen vrouwen met 30% bij een belangrijke match. Misschien is voetbal een soort decompressie van een samenleving.

Capelle: Een noodzakelijke decompressie. Je in een match verliezen, meebrullen en zingen, ... is ook een vorm van stoom afdalen. En dan kun je je afvragen of voetbal agressie opwekt, dan wel of het uitlaatklep is voor geweld dat sowieso aanwezig is in elke mens.

Al Timimi: Voor de ene is supporteren genoeg, terwijl anderen met basebal knuppels naar het stadion trekken en nog een andere alles opkropt om dan onverwacht als een *lone wolf* enorme ravage aan te richten. Er vloeit een lavastroom onder onze steden, die heel af en toe in een kleine of grote uitbarsting naar boven komt. En die makkelijk te koppelen is aan de beeldtaal van voetbal: het smijten met bananen, een speler die na een goal de Hitlergroet brengt en een half stadion dat teruggroet.

Het machismo is nooit ver weg in voetbal.

Al Timimi: Inderdaad. Dat gaat niet enkel over geweld, maar ook over het idee dat je je als man niet kwetsbaar mag opstellen. Dat is het grootste gevaar van machismo: dat je je als jonge gast moet identificeren met stoer en sterk zijn, en niet huilen. Als er al zoiets als een agressief gen bestaat, dan versterken wij dat hierdoor als maatschappij. En voetbal draagt daaraan bij. Naast en ook op het veld; agressie is onderdeel van de sport.

Voetbal is nog steeds een mannenbastion; het ploegje in *De Barbaren* bestaat uit mannen én vrouwen.

Al Timimi: Vrouwenvoetbal bestaat ook, al wordt het als tweederangs beschouwd en totaal onderbetaald. Of normaal betaald. Frappant ook hoe mannelijke spelers na een tackle soms een halve kilometer over het veld rollen in de hoop de scheidsrechter mee te krijgen, terwijl je in vrouwenvoetbal de speelsters met gebroken neuzen en bloed op hun gezicht nog een half uur ziet verder spelen. Het zou raar zijn als we in *De Barbaren* enkel oog hebben voor mannen, dan maken we dezelfde fout als iedereen. We willen in onze voorstelling de werelden van het mannen- en vrouwenvoetbal samenbrengen. En het probleem ook vanuit vrouwelijk standpunt onderzoeken.

Capelle: Het laat ook toe een belangrijke nuance aan te brengen in het denken rond machismo. Misschien is machismo iets dat genetisch enkel aan mannen gelinkt kan worden. Maar dan nog zijn wij niet enkel biologie, maar ook cultuur. En agressie en geweld zijn niet exclusief mannelijk. Er lopen vrouwen rond die tot dezelfde dingen in staat zijn als mannen. Vrouwen zijn niet altijd lieflijk en zacht, mannen zijn niet altijd de grote barbaren — dat is ook een stereotypering.

Kun je al iets meer vertellen over de vorm van de voorstelling?

Al Timimi: Momenteel hebben we heel veel associaties met het tribale, met machismo, kracht, brood en spelen. Ik denk aan een scène waarin Jos zijn oprechte liefde voor voetbal tot uiting brengt, terwijl achter hem zijn spelers aan product placement doen. Ik wil verhalen op scène over beloftevolle jonge spelers die uit Afrikaanse landen naar hier worden gehaald, een paar weken mogen meedraaien en dan te licht bevonden worden en als sans-papiers op straat terechtkomen. Ik zie een speler die walst met een reuzenbanaan. We hoeven niet politiek correct te blijven. We willen de mechanismen van het systeem overnemen: de voorstelling wordt ook brood en spelen. Met alle taferelen en beelden en taal die zo'n voetbalmatch met zich meebrengt. Neem nu die racistische koren. Ik breek al als een tramchauffeur raar naar mij kijkt, maar wat doet het met een speler als duizenden supporters hem voor aap uitkafferen? Dat is onvoorstelbaar. Hoe voelt zo'n mens zich? Om inzichten kwijt te kunnen, heb je soms nood aan een heel fijn boortje. Met humor, nuance, verbeelding, muziek en schoonheid kunnen we een gaatje maken in onze harde zielen. We hoeven geen warm water uit te vinden; de meesten onder ons weten wel hoe de vork in de steel zit als het over voetbal gaat. Maar misschien voelen we al lang niets meer, waardoor we ook niet meer in actie schieten. En dat is wat we willen uitzoeken: hoe kunnen we mensen terug doen voelen?

Ellen Stynen

11 december 2020